GCM-01(03)

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

পাটগাঁও, ৰাণীগেট, গুৱাহাটী - ৭৮১ ০১৭

প্রথম ষাণ্মাসিক

স্নাতক বাণিজ্য

পাঠ্যবিষয় ঃ ০৩

পৰিচালনা অর্থবিজ্ঞান

পাঠ্যতালিকা

অধ্যায় ১ ঃ পৰিচালনা অর্থবিজ্ঞানৰ পৰিচয়
অধ্যায় ২ ঃ চাহিদা
অধ্যায় ৩ ঃ যোগান
অধ্যায় ৪ ঃ উৎপাদন
অধ্যায় ৫ ঃ ব্যয়
অধ্যায় ৬ ঃ বজাৰ গাঁথনি ঃ সম্পূর্ণ প্রতিযোগিতামূলক বজাৰ
অধ্যায় ৭ ঃ বজাৰ গাঁথনি ঃ অপূর্ণ প্রতিযোগিতা
অধ্যায় ৮ ঃ অপূর্ণ প্রতিযোগিতা ঃ একাধিকাৰ প্রতিযোগিতা আৰু স্বল্প বিক্রেতাৰ বজাৰ
অধ্যায় ৯ ঃ বিতৰণ
অধ্যায় ১০ ঃ লাভ
প্রসংগ পুথি ঃ পাঠ্যবিষয়ৰ আটাইকেইটা অধ্যায়ৰ বাবে

বিষয় বিশেষজ্ঞ মণ্ডলী

অধ্যাপক নয়ন বৰুৱা, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
অধ্যাপক হেমচন্দ্র গৌতম, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়
ড° এছ. কে. মহাপাত্র, গুৱাহাটী বিশ্ববিদ্যালয়

সমন্বয়ৰক্ষী ঃ ড° দেৱজিৎ গোস্বামী, দিপাংকৰ মালাকাৰ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রস্তুতি গোটৰ সদস্য

অধ্যায়	*অৱিহণা যোগাইছে*	*ভাষান্তৰকাৰী*
১, ২ আৰু ৩	নিবেদিতা চক্রৱর্তী এছেণ্ট একাডেমী	গিৰীন্দ্র শইকীয়া, প্রধান সম্পাদক, নৱতেজ টাইমছ্ (অধ্যায় ১, ২ আৰু ১০)
৪ আৰু ৫	জোনালী বৈশ্য এছেণ্ট একাডেমী	মেঘনা চৌধুৰী গোস্বামী তথ্য আৰু জনসংযোগ সঞ্চালকালয় (অধ্যায় ৩)
৬, ৭ আৰু ৮	যুগল কিশোৰ ভট্টাচার্য্য ৰ'য়েল বিশ্ববিদ্যালয়	ড° মৌচুমী বৰা, আর্য্যবিদ্যাপীঠ মহাবিদ্যালয় (অধ্যায় ৪) ড° মঃ দিলোৱাৰ হক, কে. চি. দাস কমার্চ মহাবিদ্যালয়
৯	স্বৰূপ শর্মা দক্ষিণ কামৰূপ মহাবিদ্যালয়, মির্জা	(অধ্যায় ৫ আৰু ৮) যুগোল কিশোৰ ভট্টাচার্য্য, ৰ'য়েল বিশ্ববিদ্যালয়
১০	ড° ভাস্কৰ শর্মা কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়	(অধ্যায় ৬ আৰু ৭) স্বৰূপ শর্মা, দক্ষিণ কামৰূপ মহাবিদ্যালয় (অধ্যায় ৯)

সম্পাদনা ঃ

বিষয়বস্তু সম্পাদনা ঃ ড° অমৱেন্দ্র কলিতা, গৌহাটী কমার্চ কলেজ
গাঁথনিক সম্পাদনা ঃ ড° দেৱজিৎ গোস্বামী, দিপাংকৰ মালাকাৰ, কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়

প্রথম প্রকাশ ঃ মে', ২০১৭

This Self Learning Material (SLM) of the Krishna Kanta Handiqui State University is made available under a Creative Commons Attribution-Non Commercial-ShareAlike4.0 License (International) : http.//creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0.

কৃষ্ণকান্ত সন্দিকৈ ৰাজ্যিক মুক্ত বিশ্ববিদ্যালয়ৰ হৈ পঞ্জীয়কৰ দ্বাৰা মুদ্রিত আৰু প্রকাশিত।

এই শিক্ষণ সামগ্রী প্রস্তুতিৰ বাবে আর্থিক অনুদান আগবঢ়োৱা
দূৰ শিক্ষা ব্যুৰো, বিশ্ববিদ্যালয় অনুদান আয়োগৰ ওচৰত বিশ্ববিদ্যালয় কৃতজ্ঞ।

মুখ্য কার্যালয় ঃ পাটগাঁও, ৰাণী গেট, গুৱাহাটী-৭৮১ ০১৭
উপমুখ্য কার্যালয় ঃ হাউচ্‌ফেড কমপ্লেক্স, দিচপুৰ, গুৱাহাটী-৭৮১ ০০৬; Web : www.kkhsou.in

পাঠ্যবিষয়ৰ পৰিচয়

'পৰিচালনা অর্থবিজ্ঞান' পাঠ্যবিষয়টিৰ উদ্দেশ্য হৈছে শিক্ষার্থীসকলক পৰিচালনা অর্থবিজ্ঞানৰ বিভিন্ন দিশসমূহৰ বিষয়ে অৱগত কৰোৱা। এই পাঠ্যবিষয়টোৰ অধ্যায়সমূহ হৈছে— ১) পৰিচালনা অর্থবিজ্ঞানৰ পৰিচিতি, ২) চাহিদা, ৩) যোগান, ৪) উৎপাদন, ৫) ব্যয়, ৬) বজাৰ গাঁথনি ঃ সম্পূর্ণ প্রতিযোগিতামূলক বজাৰ, ৭) বজাৰ গাঁথনি ঃ অপূর্ণ প্রতিযোগিতামূলক বজাৰ, ৮) অপূর্ণ প্রতিযোগিতা ঃ একাধিকাৰ প্রতিযোগিতা আৰু স্বল্প বিক্রেতাৰ বজাৰ, ৯) বিতৰণ, ১০) লাভ।

পৰিচালনা অর্থবিজ্ঞানৰ পৰিচিতিৰে ই পাঠ্যবিষয়টি আৰম্ভণি কৰা হ'ব। আমি যেতিয়া কোনো সামগ্রী বা সেৱা ক্রয় কৰোঁ, আমি এক প্রশ্নৰ মুখামুখি হওঁ— "কিমান পৰিমাণৰ ক্রয় কৰিম?" অর্থাৎ একোটা সামগ্রী বা সেৱাৰ বাবে আমাৰ চাহিদা কিমান? একেধৰণে, কোম্পানীসমূহেও কোনো সামগ্রী বা সেৱা উৎপাদন কৰোঁতে এটা প্রশ্নৰ সন্মুখীন হয়। সেইটো হৈছে যে সামগ্রী বা সেৱাৰ বজাৰ চাহিদা কিমান? 'চাহিদা' অধ্যায়ত এই গুৰুত্বপূর্ণ বিষয়সমূহ আলোচনা কৰা হ'ব। এই পাঠ্যবিষয়ত আলোচনা কৰিবলগীয়া আন গুৰুত্বপূর্ণ বিষয়সমূহ হৈছে উৎপাদন, ব্যয়, বজাৰ গাঁথনি, বিতৰণ আৰু লাভ। বিভিন্ন বজাৰ গাঁথনি, যেনে— একাধিকাৰ, সম্পূর্ণ প্রতিযোগিতাক বজাৰ ইত্যাদি বহলভাৱে আলোচনা কৰা হ'ব।

এই পাঠ্যবিষয়টি অধ্যয়ন কৰোঁতে মূল পাঠৰ লগে লগে সোঁ তথা বাঁওফালে কিছুমান আয়তাকাৰ বাকচ লক্ষ্য কৰিব। এইবোৰে মূল পাঠত উল্লেখ থকা দৰকাৰী ধাৰণাসমূহ সৰল অর্থত বুজি পোৱাত সহায় কৰিব। **'জানি থোৱা ভাল'** বাকচবোৰত মূল পাঠৰ সৈতে জড়িত কিছু গুৰুত্বপূর্ণ তথ্যৰ সম্ভেদ আছে। আকৌ, প্রতিটো শাখাৰ অধ্যয়নৰ অন্তত **'অগ্রগতি নিৰীক্ষণ'** যোগে আগবঢ়োৱা প্রশ্নাৱলীয়ে অধ্যয়নৰ অগ্রগতি সম্পর্কে স্বপৰীক্ষণৰ সুবিধা প্রদান কৰিব। অধ্যয়নৰ লগে লগে উক্ত প্রশ্নাৱলীৰ উত্তৰসমূহ লিখি শেষত দিয়া **'অগ্রগতিৰ খতিয়ান'**ৰ সৈতে ৰিজাই চোৱাটো অধিক লাভদায়ক হ'ব। অধ্যায়টিত আলোচিত বিভিন্ন ধাৰণাসমূহৰ বিষয়ে বিস্তৃত অধ্যয়নৰ বাবে **'অধিক জানিবলৈ'** শিতানত উল্লেখ থকা গ্রন্থসমূহ সাৰথিস্বৰূপ। অধ্যায়বোৰৰ শেষত কেইটিমান 'আৰ্হি প্রশ্ন' তুলি দিয়া হৈছে। শেষৰ অধ্যায়টিৰ পাছত কেইখনমান 'প্রসঙ্গ পুথি'ৰ নাম উল্লেখ কৰা হৈছে। সেই কেইখন পুথিৰ সহায়েৰেই মূলতঃ এই পাঠ্যবিষয়ত উল্লেখ থকা অধ্যায়সমূহ প্রস্তুত কৰা হৈছে। আপোনালোকে বিশদভাৱে কোনো বিষয় জানিবলৈ হ'লে সেই কেইখন পুথি অধ্যয়ন কৰিব পাৰিব।

বিষয়সূচী

পৃষ্ঠা নং

অধ্যায় ১ ঃ **পৰিচালনা অৰ্থবিজ্ঞানৰ পৰিচয়** **৭ - ১৫**

পৰিচালনা অৰ্থবিজ্ঞানৰ ধাৰণা; পৰিচালনা অৰ্থবিজ্ঞানৰ প্ৰকৃতি আৰু পৰিসৰ; সিদ্ধান্ত গ্ৰহণত পৰিচালনা অৰ্থবিজ্ঞানৰ গুৰুত্ব; পৰিচালনা অৰ্থনীতিবিদৰ ভূমিকা আৰু দায়িত্ব

অধ্যায় ২ ঃ **চাহিদা** **১৬ - ৩২**

চাহিদাৰ ধাৰণা; চাহিদা বিধি; চাহিদা বিধিৰ ব্যতিক্ৰম; চাহিদাৰ নিৰ্ণায়ক; চাহিদাৰ স্থিতিস্থাপকতা; চাহিদা পূৰ্বানুমান; চাহিদা পূৰ্বানুমাৰ পদ্ধতি;

অধ্যায় ৩ ঃ **যোগান** **৩৩ - ৪৩**

যোগানৰ ধাৰণা; যোগানৰ সূত্ৰ; যোগানৰ সূত্ৰৰ ব্যতিক্ৰম সমূহ; যোগানৰ স্থিতিস্থাপকতা; যোগান নিৰ্ধাৰণৰ কাৰকসমূহ;

অধ্যায় ৪ ঃ **উৎপাদন** **৪৪ - ৬৫**

উৎপাদনৰ ধাৰণা; উৎপাদনৰ উপাদান; উৎপাদন ফলন; ৰৈখিক সমগুণসম্পন্ন উৎপাদন ফলন; কাম্য উপাদানৰ সংযোজন ঃ সমুৎপাদন ৰেখা, সম ব্যয় ৰেখা; পৰিৱৰ্তনশীল অনুপাত বিধি; উৎপাদনৰ পৰিসৰৰ মিতব্যয়িতা আৰু অমিতব্যয়িতা;

অধ্যায় ৫ ঃ **ব্যয়** **৬৬ - ৯৬**

ব্যয়ৰ অৰ্থ; ব্যয় ফলন; ব্যয়ৰ ধাৰণাসমূহ ঃ সুযোগ ব্যয়, প্ৰকাশ্য আৰু অন্তৰ্নিহিত ব্যয়, মুদ্ৰা আৰু প্ৰকৃত ব্যয়, হিচাব আৰু আৰ্থিক ব্যয়, নিমজ্জিত (Sunk) ব্যয়, প্ৰান্তিক আৰু ক্ৰমবৰ্দ্ধিত ব্যয়; হ্ৰস্বকালীন ব্যয় ঃ স্থিৰ ব্যয় আৰু পৰিৱৰ্তনশীল ব্যয়, মুঠ ব্যয়, গড় ব্যয়, প্ৰান্তিক ব্যয়, প্ৰান্তিক, গড় আৰু গড় পৰিৱৰ্তনশীল ব্যয়; দীৰ্ঘকালীন ব্যয় ঃ দীৰ্ঘকালীন গড় ব্যয় (LAC), দীৰ্ঘকালীন প্ৰান্তিক ব্যয় (LMC); ব্যয় ফলন পৰিচালন সম্পৰ্কীয় ব্যৱহাৰসমূহ

অধ্যায় ৬ ঃ **বজাৰ গাঁথনি ঃ সম্পূৰ্ণ প্ৰতিযোগিতামূলক বজাৰ** **৯৭ - ১১১**

বজাৰ গাঁথনিৰ প্ৰকাৰ; সম্পূৰ্ণ প্ৰতিযোগিতামূলক বজাৰৰ সংজ্ঞা আৰু বৈশিষ্ট্য; ভাৰসাম্য দৰ আৰু উৎপাদন নিৰ্ধাৰণ; সময় উপাদান আৰু ভাৰসাম্য; প্ৰতিষ্ঠান এটাৰ আয় ৰেখাসমূহ; সৰ্বমুঠ আয়, গড় আয় আৰু প্ৰান্তিক আয়; প্ৰতিষ্ঠান এটাৰ ভাৰসমতা

অধ্যায় ৭ ঃ **বজাৰ গাঁথনি ঃ অপূৰ্ণ প্ৰতিযোগিতা** **১১২ - ১২৩**

একচেটিয়া বজাৰৰ অৰ্থ; একচেটিয়া বজাৰৰ বৈশিষ্ট্য; একচেটিয়া বজাৰ আয়ৰেখাসমূহ; দৰ আৰু উৎপাদনৰ পৰিমাণ নিৰ্ধাৰণ ঃ হ্ৰস্বকালীন ভাৰসাম্য, দীৰ্ঘকালীন ভাৰসাম্য; দৰ বিভেদকৰণ ঃ দৰ বিভেদকৰণৰ স্তৰ, দৰ বিভেদকৰণৰ চর্ত, দৰ বিভেদকৰণৰ দ্বাৰা প্ৰতিষ্ঠানৰ ভাৰসাম্য

অধ্যায় ৮ ঃ **অপূর্ণ প্রতিযোগিতা ঃ একাধিকাৰ প্রতিযোগিতা আৰু স্বল্প বিক্রেতাৰ বজাৰ** **১২৪ - ১৪৫**

একাধিকাৰ বজাৰৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ; একাধিকাৰ প্রতিযোগিতাত এখন ব্যৱসায় প্রতিষ্ঠানৰ চাহিদা ৰেখা; দৰ আৰু উৎপাদনৰ পৰিমাণ নির্ধাৰণ; থূপ ভাৰসাম্যতা; অতিৰিক্ত ক্ষমতা তত্ত্ব; বিক্রী ব্যয়ৰ ভূমিকা; স্বল্প বিক্রেতাৰ বজাৰ; স্বল্প বিক্রেতাৰ বজাৰৰ বৈশিষ্ট্যসমূহ; দৰ স্থিৰতা; দৰ নেতৃত্ব; বিভিন্ন দৰ নীতিসমূহ

অধ্যায় ৯ ঃ **বিতৰণ** **১৪৬ - ১৫৫**

ব্যক্তিগত বিতৰণ; কার্য্যভিত্তিক বিতৰণ; উপাদানৰ উৎপাদনশীলতা আৰু উপাদান ব্যয় ঃ প্রান্তিক উৎপাদনশীলতা, আয়মূলক প্রান্তিক উৎপাদনশীলতা, প্রান্তিক মূল্যত উৎপাদনশীলতা, গড় উপাদান ব্যয়, প্রান্তিক উপাদান ব্যয়

অধ্যায় ১০ ঃ **লাভ** **১৫৬ - ১৬৯**

লাভৰ প্রাথমিক ধাৰণা; লাভৰ অর্থ ঃ মুঠ লাভ, প্রকৃত লাভ, মুঠ লাভ আৰু প্রকৃত লাভৰ মাজৰ পার্থক্য; লাভৰ তত্ত্ব ঃ লাভ নির্দ্ধাৰণৰ উদ্ভাৱন তত্ত্ব, লাভ নির্দ্ধাৰণৰ আশংকা তত্ত্ব, লাভ নির্দ্ধাৰণৰ অনিশ্চয়তা বহন তত্ত্ব